

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti - 100

Keçmişini öyrənməyən gələcəyini qura bilməz!

Tarix təkrarlanır, odur ki, olmuşları öyrənib lazımı nəticə çıxarmaq və bir daha səhv etməmək üçün növbəti mərhələlərdə nəzərə almaq vacibdir!

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan xalqı böyük zəhmət və qurbanlar bahasına dövlət müstəqilliyi qazandı. Lakin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ömrü cəmi 23 ay oldu...

Ötən əsrin sonlarında qazanılan dövlət müstəqilliyi də eyni aqibəti yaşayacaqdı. Əgər ulu öndər Heydər Əliyev xalqın arzu və tələbi ilə yenidən ölkə rəhbərliyinə qayıdaraq Azərbaycanı parçalanmaqdan, dövlət müstəqilliyini isə məhv olmadan xilas etməsəydi!

Uzun əsrlərdən sonra qazanılan və yaşadılan, əbədiyyəyə çevrilən dövlət müstəqilliyi hər birimiz üçün müqəddəs və əzizdir!

Varisi olduğumuz Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 100 illik yubileyini Prezident İlham Əliyevin 16 may 2017-ci il tarixli sərəncamı ilə növbəti ildə təntənə ilə qeyd edəcəyik.

Şərəfli yubileyə hazırlıq dövründə müstəqilliyin özü və sonrakı taleyi ilə bağlı müxtəlif mətbu orqanlarda gedən məqalələrin kiçik bir qismini qəzetimizdə dərc etməklə baş verənlərə yenidən diqqət çəkirik!

Oxumaq, bilmək və nəticə çıxarmaq üçün!

AYIRMA SİYASƏTİ

Tarixin önünə keçiləməz. O, irəlilədikcə qarşısında duran məsələləri də HİSS etdirmədən həll edər keçər. Fəqət Moskvanın qırmızı diktatorluğu bin dərəcəli siyasəti ilə yeri gəldikcə hiylə və güclə, tarixin məcrasını pozmağa çalışıyor. Anadolu türk qardaşlarımızla Rusiya türkləri arasındakı mədəni və elmi əlaqənin kəsilməsi haqqındakı rus tədbirlərindən sonra təbiidir ki, Rusiya türkləri kəndi aralarında mədəni və elmi əlaqə yaratmaqda yeni tədbirlər alacaq və bunun üçün istinadgah olaraq, şübhəsiz, bir çox elmi müəssisələrə sahib olan Azərbaycan türk qardaşlarını bulacaqlardı. Şimdiyə qədər bolşeviklərin təzyiqinə baxmayaraq Rusiya türkləri arasında mədəni əlaqə get-gedə irəliləyir və xüsusən türkiyəli (özbək, türkmən, qırğız) və dağıstanlı (qumuq) qardaşlarımızla daha sıx rabitə hasil oluyordu. Böylə ki, 1922-də Türkiyə və Dağıstan maarif dairələri birinci və ikinci dərəcəli məktəblər üçün Bakıda "Azərənəşir"-dən götürdükləri tədris kitablarının fiatı on iki min rublə miqdarında ikən 1923-24 sənələrində 35 min rubləyə, 25 ilində isə 50 min rubləyə baliğ oluyordu¹. Bundan maədə **Azərbaycandan müəllimlərin dəvəti və Azərbaycan darülfünununa, Ali Pedaqoji İnstitutuna və darülmüəllimlərinə TƏHSİL üçün gələn tələbələr ildən-ilə çoxalıyordu. Qardaşlarımızın Bakıda ictimai işlərdə iştirakları türk elləri arasında təsənüdü gündən-günə artırıyordu. Bakıda bunlar tərəfindən təşkil edilmiş Türkiyə, Dağıstan, Kırım və Şimali Qafqasiya tələbələri yurdu vardır.** Əvət, bu türk qardaşlarımızla xüsusi görüşlərdə "Azərbaycan türklüyün bilim yurdu olacaqdır" - demələri gələcəyə olan inamımızı qəvələşdirirdi...

Bundan dolayı əlaqə o qədər irəliləmişdi ki, Özbəkistan maarif komissarlığı Bakıda türk müəllimlərinin idarə etmələri şərti ilə bir darülmüəllimin açmaq fikrinə düşmüşdü. Əlavə olaraq Azərbaycan darülmüəllimlərinə yeni müəllimlər dəvət olunuyordu. İşin bu yerə gəldiyini gören bolşeviklər daha 20 sənəndən etibarən satılıq bəzi tatar kommunistləri vasitəsi ilə Dağıstan və Türkiyədə tatar nəşriyyatını Azərbaycan nəşriyyatı ilə rəqabətə sövq etmişdi. Buralarda "beynəlmilliyətçi" tatar kommunistlər Moskvanın əmrilə, siyasət icabı bir "pantatarçı" kəsilərək Türkiyə və kumıq türk ləhcələrinin ta-

tar LƏHCƏSİNƏ daha yaxın və məktəblərdə istifadə üçün tədris kitablarının daha müsaid olduğunu söyləməklə, Azərbaycan ləhcəsinin İstanbul ədəbi türk lisanına yaxınlaşdığını göstərərək zərərli olduğunu isbata çalışıyorlardı. (Unutmamaq lazımdır ki, burada Moskvanın qorxdığı digər şey İstanbul ədəbi türkcəsidir. Çünki bu lisan Türkiyə, kumıq, Kırım və Azərbaycan üzərində pək müəssədir.)

Fəqət bütün bu fitnələr nəticəsiz qaldı. Dağıstan rəsmi surətdə dövlət dili olaraq Azərbaycan türkcəsini qəbul etdi. Türkiyəli və Kırım qardaşlarımız isə gündən-günə bu lisanə yaqlaşmağa başladılar. Şimdi də Moskva yeni bir maddə ilə bu birləşmənin qarşısına çıxıyor. Kommunist katibi - ümumilərdən Zelinski satılıq türkiyəli kommunistlər vasitəsi ilə Türkiyə ölkə kommunist firqəsi içərisinə moskvaçılıq və bakiçilik məsələsini atdı. Moskvaçılar Türkiyənin mədəni və elmi əlaqəsini Moskvaya, rus dilinə bağlayıb Azərbaycandan ayırmaq üçün təhsilə gedən tələbələrin Moskvaya göndərilməsini, tədris kitablarının Moskva "Şərq" nəşriyyatına sifariş edilməsini təklif etmələri ilə, Bakıya gedən türkiyəli tələbənin Azərbaycandakı milliyətçilik və istiqlal məfkurəsi ilə aşılanaraq gəldiklərini dəlil göstərərək "Azərbaycan millətçidir və millətçilər yetiştiriyor" - deyirlər. Türkiyədəki azərbaycanlı müəllimlərə qarşı ədavət törətməkdən çəkinmiyorlar. Bakiçilər isə mədəni əlaqələrinin Azərbaycan ilə saxlanılması lüzumunu isbata həcət olmayan tarixi birliyi, mədəniyyət ələminə girmək üçün bir lisanə ehtiyac olduğunu, Rusiyada təhsil görmənin həm çətin olduğunu, həm də Türkiyəni ruslaşdıracağını və rus harsını hakim qılacağını göstərərək qonşu türk sovet cümhuriyyətinə qarşı açılan bu mücadiləyə həyət ediyorlar. 25-ci ildən etibarən davam edilən bu mücadilə 26-cı ildə kəskin bir şəkə girdi. Ədavəti daha ziyadə ciddiləşdirmək üçün Bakıdakı rus kommunistlərinin gizli əmri ilə Bakı darülmüəlliminin müdiri rus uşağı Pənəh Qasimov məktəbdə təhsildə bulunan beş türkiyəli tələbəni məktəbdən qovdu. Bakıdakı türkiyəli tələbələr təşkilatına və tələbələrin kəndilərinə yatıb qalmaq üçün bina vermədilər, Bakıda açılmasına təşəbbüs olunan özbək darülmüəlliminə mane ol-

dular. Səmərqənddə özbək maarif komissarlığında oraya vəzifəyə gedən azərbaycanlı orta məktəb müəllimlərini geri çevirdilər. Nəticədə moskvaçılar qalib gəldi. 26 və 27-ci tədris sənəsində Türkiyədən Bakıya ancaq bir tələbə gəldi. Kırımdan isə heç gəlmədi. Türkiyədən gələn bir tələbəni də darülfünuna qəbul etmədən geri çevirdilər. Halbuki İndiyə qədər gec, yaxud hazırlıqsız gəlmələrinə baxmayaraq qəbul ediliyor və lazımı yardım rəsmi dairələrdən olmasa da edilyordu. Bundan maədə 3 ildir ki, Bakıda Azərbaycan Ali Pedaqoji İnstitutunda təhsildə bulunan üç əfəndinin Özbəkistan maarif komissarlığı tərəfindən təyinatları kəsilmiş və təhsillərinə davam imkanı verilməmişdir. Halbuki bu zavallılar gələn sənə məktəbi bitirəcək və ali təbiyə ilə xəlqlərinə xidmət edəcəklərdir. Bundan başqa Azərbaycan nəşriyyatından beş paralıq olsa da Türkiyəyə nəşriyyat götürülmüyor. Bakıdakı türkiyəli tələbənin söylədiklərinə görə tədris kitablarına pək çox ehtiyacları vardır. Böylə ikən Azərbaycanda az-çox mövcud bulunan kitablardan da istifadəyə imkan verilmiyor.

Mənfur qızıl rus siyasəti Azərbaycanda gündən-günə artan istiqlal mücadiləsinin qonşu türk ölkələrinə də ilham verəcəyini oradakı milli hərəketləri daha qüvvələndirəcəyini biliyor. Kırımda rusçuları, Dağıstanda ərəbçiləri, Türkiyədə moskvaçıları silahlandıraraq min bir fırıldaqla kəndilərinə bəkləyən təhlükənin önünə keçmək istiyor. Lakin əsarət altında əzilən bütün türk ellərinə istiqlal məfkurəsinin ilham ocağı Azərbaycanın şüurlu və qəyur gənclərinin:

"Zənn etmə ki böylə müxalif illər İmanlı yolçuyu yolundan eylər. Sən bildiyin kimi ayrı yol göstər, Mən də güvənmişəm ürfanıma, sus!"

cavablarını oxusunlar da düşünsünlər: tarixin cərəyanı durdurulamaz!

Hüseynzadə Qara
"Yeni Qafqasiya"
məcmuəsi, 27 nisan
1927, №10

P.S. Məqaləni redaksiyaya professor Şirməmməd Hüseynov təqdim edib.

¹ Azərbaycan dövlət nəşriyyat idarəsinin statistik məlumatına görə.